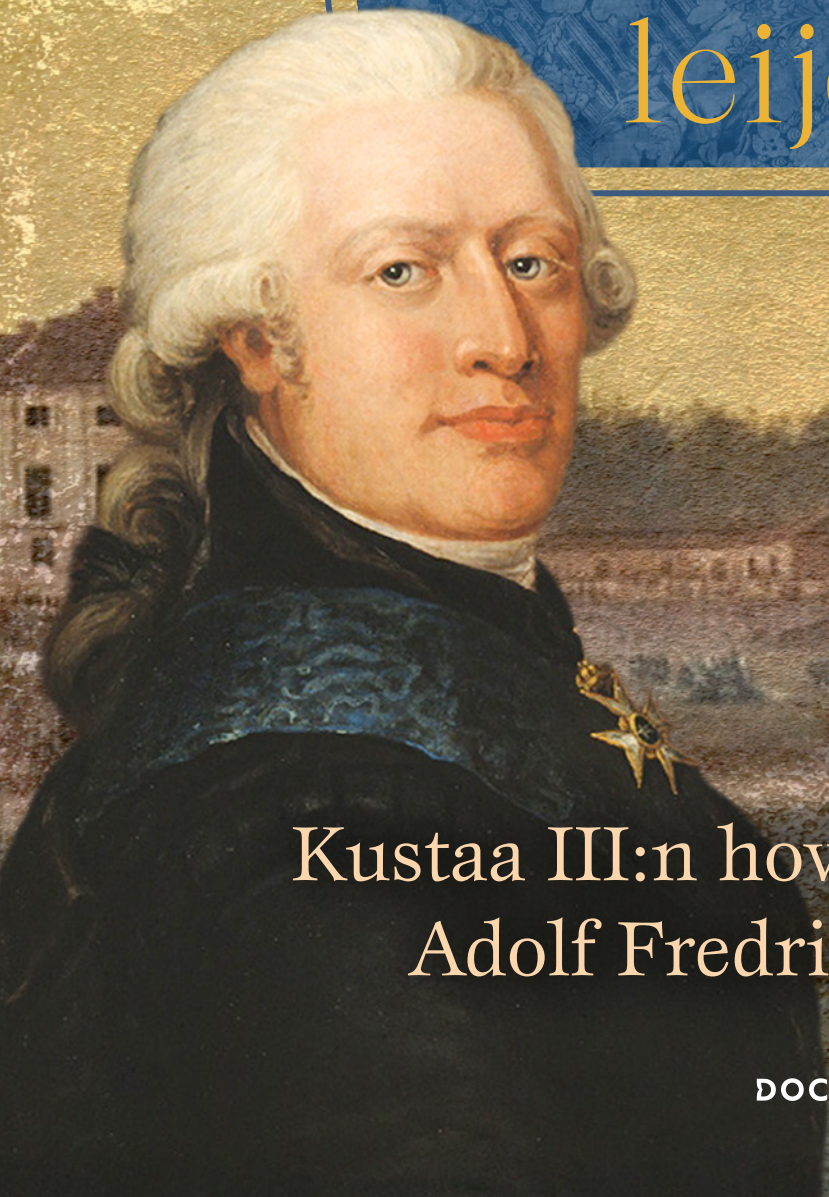

Jaana Munck

Kuninkaan leijona

Kustaa III:n hovitallimestari
Adolf Fredrik Munck

DOCENDO

Kuninkaan
leijona

Jaana Munck

Kuninkaan leijona

Kustaa III:n hovitallimestari
Adolf Fredrik Munck

DOCENDO

Ensimmäinen painos

© Jaana Munck ja Docendo 2025

Docendo on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä
Lönnrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki

Alkuperäisten dokumenttien käännökset:

Kirsi Vainio-Korhonen – ruotsi

Meri Päivärinne – ranska

Pauliina de Anna – italia

Tämän kirjan valmistumista ovat apurahoin tukeneet:

Alfred Kordelinin säätiö

Otto A. Malmin lahjoitusrahasto

Suomen Aatelisliitto ry.

Suomen Tietokirjailijat ry.

Taiteen edistämiskeskus (Taike)

Kannen kuvat: Johan Sevenbom, Ekolsundin linna, 1770-luku.

Jonas Forsslund, Adolf Fredrik Munck af Fulkila, n. 1791.

Kansi: Tilla Larkiala

Taitto: Taittopalvelu Yliveto Oy

ISBN 978-952-850-079-7

Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut:

tuotevastuu@docendo.fi

Lukijalle	9
Ekolsundin linna 1775-1776	21
Hovitallimestari kuningattaren makuuhuoneessa – ja mitä siitä seurasi	55
”Häväistysjuttu”	73
<i>Je dois tout au soleil</i> – Munck loistaa turnajaisissa	81
 Pietari 1777	 95
 Drottningholmin linna 1779-1790	 113
Salainen laboratorio metsässä	149
Kolmannen Kustaan sota	159
”Miten sodassa käy, tietää Jumala”	166
 Karlskrona ja Ruotsinsalmi 1789-1790	 169
Karlskronan komitea	195
 Adolf Fredrik Munck	
kuninkaan hovissa 1765-1792 - aikajana	213
Ruotsi vuonna 1765	215

Munck ja fahnehjelmin setelit	235
”Siitä hetkestä lähtien näin jo tulevan kohtaloni”	236
”stackars Muncken”	254
 Napoli 1792-1793	 271
<i>Signore Conte Munck</i>	275
Giovanna Bassi	283
Johanna Fredrika Bassi	290
 Rooma 2.-12. lokakuuta 1793	 299
 Livorno ja Pisa 1793-1796	 317
”joka ottaisi henkeni ja varmasti hautaisi minut meren syvyyteen”	320
Kreivitär von Mengden – avioliittosuunnitelmia	324
 Fosdinovon linna 1796	 339
Munckin piilopaikka Genovan rajalla	341
<i>Moyens de deffense</i> – Munckin puolustuspuheenvuoro	351
Kansalainen Munck	357

Villa di sopra La Rocca 1797-1829	361
Huvilan vieraita	389
Vuokralainen Elisa Bonaparte Baciocchi	389
Fredrik Ludvig Ridderstolpe –	
huvilan ikimuistoiset tanssiaiset	391
John Henry Fock de Robeck –	
vapaustaistelijan levähdyspaikka.....	392
Carl af Wetterstedt –	
Tunisian konsulaatin sihteerin	
keskustelu Munckin kanssa.....	393
Munckin viimeiset	
vuodet huvilallaan.....	397
 Massa 1829-1831	 411
”Onneton vanhus”	414
 Savo	 431
Frugård Joroinen.....	433
Hedvig Juliana von Wright ja	
Anders Erik Munck	437
Johan Henrik Munck	438
Hedvig Sofia Munck	439
Otto Magnus Munck	440
 Kiitokset	 442
Lähdeviitteet	445
Lähteet ja kirjallisuus	455
Kuvalähteet	460

Lukijalle

Hän makasi siinä kuningattaren päällä kuin juusto leivällä.

Lause jäi mieleeni Ilona Meretojan romaanista *Uskollinen kavaljeeri*. Luin kirjan joskus 1970-luvun loppupuolella, kun löysin sen kirjahyllystämmme, jonne se oli päätynyt ehkä kirjakerhosta tilattuna. Tuolloin ei kiinnostanut, oliko tarina totta vai ei, mutta romaanissa kuvatut sänkykamaripuuhat olivat varhaisteini-ikäiselle näköjään kaikkein mieleenpainuvinta luettavaa.

Samoihin aikoihin – tai ehkä pari vuotta aiemmin tai myöhemmin – äidinäitini kertoi minulle, että äidinisälläni oli aatelia sukujuuria. Hän kielsi minua puhumasta kenellekään asiasta – meidän kulmilla se olisi ollut pröystäilyä. Muistan ajatelleeni, että ei kai papan musta tukka ja kyömynenä hänestä aatelistaa tee, mutta en älynnyt kysellä häneltä silloin sen enempää.

Aikoinaan Ruotsiin muuttanut sukulaisemme halusi tietää sukujuuristaan, ja teetti kirkkoherranviraston kautta suluselvityksen. Nyt jo hieman haalistunut virkatodistus vuodelta 1982 on naputeltu kirjoituskoneella, sivun alalaidassa on seurakunnan leima ja selvityksen tehneen virkailijan erittäin kauniilla käsialalla kirjoitettu allekirjoitus. Papan isoäiti oli syntynyt Nakkilassa ja nimeltään Amanda Carolina von Munck. Nimi herätti kaikissa hilpeyttä ja ajattelin, että jos sukupuusta jonkun uuden sukunimen valitsisi, niin se olisi sitten tuo von Munck (ja niin sitten teinkin). Vaikka päädyin koulun jälkeen opiskelemaan arkeologiaa ja historiaa, sukututkimus ei ollut koskaan kiinnostanut minua. Epämääräinen arvaukseni oli, että Amanda Carolina oli jonkun Saksasta muuttaneen pikkuporvarin tytär. Elin yli viisikymppiseksi tässä käsityksessä.

Vuosituhanne vaihteen tienoilla televisiossa esitettiin kaksiosainen elokuva *Kustaa III:n avioliitto*. Mieleeni muistuivat Mere-tojan juustot ja leivät. Kuten kirjassa, myös elokuvassa kerrotaan, kuinka Ruotsin kuningas Kustaa III tarvitsi apua saattaakseen kuningattaren raskaaksi ja tuottaakseen valtakunnalle tuiki tärkeän kruununperillisen. Avustajan tehtävän sai kuninkaan lannanhajuinen, mutta naiseen menevä hovitalimestari Adolf Fredrik Munck, joka hämmennyksestä ja vaivautuneisuudesta toettuaan vei homman kirjaimellisesti omin käsin maaliin. Katsoimme joukolla elokuvaa ja hihittelimme Jonas Karlssonin esittämälle Kustaa III:lle – hehän olivat kuin kaksi marjaa. Edelleenkin nimi Munck ei soittanut mitään kelloja.

Vuonna 2017 alkoi tapahtua: enoni innostui eläkepäivillään etsimään netin syövereistä tietoja Amanda Carolinasta ja muistakin sukulaisista. Aina Harald Sinihampaaseen saakka. Kun eno tuli esittelemään tutkimuksiaan, en ensin uskonut häntä. Monia Amanda Carolinoja syntyi tuohon aikaan – nimiyhdistelmä oli suosittu 1800-luvun puolivälissä – ja on olemassa toinenkin

Munck-suku. Mutta uskottava se oli: mamma oli puhunut totta ja papalla oli aatelisia sukujuuria. Suurkiitos löytäjälle eli Pertti-enolle! Asia on jäänyt omassa sukuhaarassamme unholaan, koska papan äiti kuoli nuorena, samoin kuin äidinäiti Amanda Carolina – viralliselta sukunimeltään Munck af Fulkila. Jostain syystä kirkonkirjoissa nimi on joskus kirjoitettu von-etuliitteen kera. Myös Amanda Carolinan kuolinilmoituksessa lukee *synt. von Munck*. Tarkoitus oli kai tällä tavalla korostaa aatelista syntyperää.

Ryhdyin tohkeissani tarkistamaan faktoja ja etsimään lisätietoa aateliston sukutauluista ja alkuperäisistä kirkonkirjoista, jotka arkistolaitosten kiitettävästi eteenpäin viemän digitoinnin ansiosta ovat nykyisin kaikkien ulottuvilla. Kun sukupuusta lähti kohti latvuksia, löytyi yhdeltä oksalta mehukas hedelmä: kuninkaan hovitallimestari, kreivi Adolf Fredrik Munck.

Kaukainen sukulaisemme.

TÄTÄ TARINAA EI VOI
OLLA KERTOMATTA!!!

Äidinisäni äidinäiti oli Amanda Carolina Munck, jonka isoisän isä Vilhelm Fredrik Munck oli hovitallimestari Adolf Fredrik Munckin serkku. Menikö vaikeaksi? Henkilöt löytyvät Ritarihuoneen julkaisemasta Ättartavlor-kirjasta, osa I-P, Munck af Fulkila, sivu 406. Aatelisuus periytyy vain isältä pojalle, joten aatelistyttären jälkeläinen ei ole aateline. En siis minäkään. Mutta tätä kaikki toivovat – että sukupuusta löytyisi hienoja ja mielenkiintoisia esivanhempia. Rahvaasta jää merkintä vain syntymästä ja kuolemasta, ja parhaassa tapauksessa myös vihkimisestä ja lasten syntymästä, elleivät sitten satu rötöstelemään tai hankkimaan yllin kyllin maallista mammonaa.

Amanda Carolinan isoisän isä, Vilhelm Fredrik Munck, oli Porin rykmentin miehiä ja ylennyt vänrikiksi 1775. Samana vuonna Kustaa III teki Suomessa perinteisen kuninkaan-kierroksen, johon osallistui myös Adolf Fredrik Munck kuninkaan hovitallimestarin ominaisuudessa. Kenties myös siksi, että hän oli kotoisin Suomesta ja puhui (tai ainakin ymmärsi) suomen kieltä. Juhannuksen aatonaattona kuningas ihaili Porin rykmentin äkseerausta ja oli hyvin tyytyväinen näkemäänsä. Ehkäpä äkseeraajien joukossa oli myös Vilhelm Fredrik, ja katsojien joukossa hänen serkkunsa Adolf Fredrik.

Mahtoivatko serkukset tavata tuolloin ensimmäisen kerran elämässään? Uskoisin, että ainakin muutama sana vaihdettiin nuorten miesten kesken, vaikka kuninkaan hoviin kohonnut hovitallimestari paini jo aivan eri sarjassa kuin rykmentin vänrikki. Miehet olivat täsmälleen saman ikäisiä, molemmat syntyneet vuonna 1749, mutta eri puolilla Suomea. En ole vielä ehtinyt selvittää, missä päin Nurmijärveä Munck-esi-isäni Vilhelm Fredrik syntyi. Vietin nimittäin elämäni ensimmäiset 20 vuotta kyseisessä kunnassa. Enkä sitäkään, miksi hänet lyötiin kuoliaaksi Tyrvään Stormissa vuonna 1806. Sen jälkeen leski Margareta Lovisa – tuttavallisemmin Greta – omaa sukua Becker,

muutti lapsineen Harjavaltaan. Koko perhe asui vanhimman pojan Johan Fredrikin puustellissa eli armeijan virkatalossa. Häinkin oli Porin rykmentin miehiä – kuinkas muuten.

Minulle kävi sukututkijan klassikko: eksyin sukupuussa pitkäksi aikaa kaikenlaisille oksille etsien vimmatusti tietoa henkilöistä ja tapahtumista. Metsä levittäytyi sakeana ja lehtevänä edessäni. Jutun juurta olisi saanut vähän kaikesta, mutta kiipesin lopulta puusta alas ja palasin kaikkein kuuluisimpaan sukulaiseemme.

Tutkin kirjastossa, oliko miehestä kirjoitettu mitään. Minulla oli onnea – löysin Oscar Nikulan kolme vuosikymmentä sitten julkaiseman elämäkerran *Adolph Fredric Munck – en hovgunstlings uppgång och fall*. Kirjan lopussa on Munckin kirjoittama, 22. maaliskuuta 1779 päivätty yksityiskohtainen kertomus Ekolsundin linnassa kesällä 1775 tapahtuneesta sänkykamariepisodista. Vihdoinkin saisin tietää, makasiko kuningas kuningattaren päällä kuin juusto leivällä.

Nikulan kirja on mielestäni aika perinteinen mutta hyvä elämäkerta. Minun ei siis tarvinnut aloittaa aivan tyhjästä, kiitos Oscar! Harmi, että hän kuoli jo pian kirjan ilmestymisen jälkeen, ikämies kun oli. Olisi ollut paljon kysyttävää. Munckin vaiheita perkasi aikoinaan myös hovitallimestarin veljen, Johan Henrikin, jälkeläinen Harry Donner jo sata vuotta sitten ilmestyneissä kirjasissaan *Greve Adolf Fredrik Munck och de fahnehjemska sedlarna* ja *Konung Gustav III:s brevväxling med Adolf Fredrik Munck*. Nämäkin kirjaset auttoivat minua alkuun, ja omien tutkimusmatkojeni tuottamilla lisätiedoilla varustettuna taidan olla tällä hetkellä se, joka tuntee kuninkaan hovitallimestarin parhaiten.

JOHAN MUNCK (1689 - 1759)
LUUTNANTTI

AGNETA MARGARETA STÅLHANE
(1692 - 1775)

ANDERS ERIK MUNCK (1720 - 1779)
EVERSTILUUTNANTTI

LORENZ ANDERS MUNCK (1712 - 1771)
VÄÄPELI

ADOLF FREDRIK MUNCK (1743 - 1831)
KREIVI

VILHELM FREDRIK MUNCK (1749 - 1806)
VÄNRIKKI

ADOLF VILHELM MUNCK (1788 - 1834)
YLIVÄÄPELI

WILHELM MUNCK (1811 - 1880)
PITÄJÄNRÄÄTÄLI

AMANDA CAROLINA MUNCK (1847 - 1887)
RÄÄTÄLI DAVID HERMAN KOSKISEN VAIMO

SVEA ANNA LAHJA (1879 - 1914)
MYLLÄRI KARL VIKTOR EKHOLMIN
VAIMO

MARTTI VALTER (1908 - 1991)
ISOISÄNI

TERTTU ANNELI (1938 -)
ÄITINI

MINÄ

HISSIPUHE

ELI SIELLÄ LOPPUJEN LOPUKSI IHAN MUKAVAN ELÄMÄN
MANSIKOITA JA MANTELEITA SYÖDEN JA ASUI
VANHASSA HUVILASSA, JOTA TUUNASI KAIKEN AIKAA.
EI MENNYT KOSKAAN NAIMISIIN JA KUOLI KÖYHÄNÄ. EI
TIEDETTÄ MISSÄ TOMUMAJA LEPÄÄ.

KUNKKU AMMUTTIIN NAAMIAISISSA JA KUOLLA
KUPSAHTI. MUNCK SAI LÄHTÖPASSIT RUOTSISTA JA
MUUTTI ITALIAAN. OLEN SIITÄ TOSI ILOINEN.

PARI RAKASTAJATARTTA JA NIIDEN KANSSA LAPSIA. OLI
PARONI JA KREIVI JA SERAFIIMIRITARIKUNNAN RITARI.
SITTEN JOUTUI KUNKUN EPÄSUOSIOON JA SYNTIPUKIKSI
SETELIVÄÄRENNÖSJUPAKASSA.

OLI PITKÄÄN KUSTAA KOLMANNEN SUOSIKKI MUTTA
SITTEN TULI SE HEPSANKEIKKA ARMFELT JA VEI
SEN PAIKAN. MUTTA MUNCK SAI KAIKENLAISIA
LUOTTAMUSTEHTÄVIÄ JA HOITI DROTTNINGHOLMIN
LINNAN ASIOITA.

HYVIN KAUKAINEN SUKULAISENI MUNCK SYNTYI
SAVOSSA JA PÄÄSI RUOTSIN HOVIN PAASIKOULUUN
KUUSITOISTAVUOTIAANA. SIITÄ TULI KUNINKAAN
HOVITALLIMESTARI. JEE SÄSI KUNINGASTA
LASTENTEOSSA.

Koska elämäkerta on niukasti kuvitettu (tuohon aikaan kuvittaminen oli kallista puuhaa), päätin kirjoittaa uudenlaisen elämäkerran, joka olisi kaunis ja värikäs, täynnä tunnelmaa miehestä ja aikakaudesta. Ja koska olen arkeologi, lähdin heti kaivelemaan myös alkuperäislähteitä. Toivoin, että Nikulalta oli jäänyt jotain huomaamatta, tai hän oli muuten vain päättänyt jättää jotain kirjasta pois. Olen myös sarjakuvatekijä, ja tykkään ottaa valokuvia, joten Nikulan kirjan kolmen vuosikymmenen takainen harmaa kuvitus on kirjassani vaihtunut värikuvien ja piirrosten runsaudensarveen. Kustavilaisen ajan tyylikkää, murretut ja viileät sävyt vaihtuvat kirjan toisessa osassa Italian aurinkoisiin, lämpimiin ja voimakkaisiin väreihin. Auringosta puheen ollen...

...huomasin heti, että Munckin aurinko, kuningas Kustaa III, tunki esiin joka paikasta. Uskomatonta, kuinka paljon hänestä on kirjoitettu ja kirjoitetaan edelleen! Elämäkerturi Erik Lönnroth totesi jo 1980-luvulla, että Kustaa III:sta voisi enää kertoa enemmän vain Kustaa III itse. Toteamus pitää täysin paikkansa.

EN KIRJOITA KIRJAA SINUSTA!

Yritin pyristellä Kustaasta eroon, mutta mies oli kiinni Munckissa kuin liima, joten pahoittelen, kunkusta kerrotaan tässä kirjassa aika paljon. Ja oikeastaan juuri hänen ansiostaan myös hovitallimestari vilahtelee tuon tuostakin aikakauden lähteissä. Joten kiitos myös sinulle Kustaa! Olen kuitenkin kaiken aikaa yrittänyt pitää katseen pallossa eli hovitallimestarissa.

Olen erityisen ilahtunut ja kiitollinen siitä, että Munck matkusti Italiaan ja jäi sinne. Aluksi vastoin tahtoaan, mutta vuosien vierieissä maahan kiintyneenä. Koska Italiaan on kivempi matkustaa kuin Ruotsiin, lähdin ensitöikseni katsastamaan vanhaa huvilaa pienessä Massan kaupungissa Toscanassa, missä Munck asui pitkän pätkän elämänsä ehtoosta. Huomasin heti, että hovitallimestarin elämänvaiheiden tapahtumapaikoilla käyminen oli sitä kaikkein kivointa tekemistä. Kun näkee aidon paikan, historian tapahtumat tulevat konkreettisemmiksi, ja on helpompi eläytyä kauan sitten kuolleen ihmisen elämän ympyröihin. Tiedon palaset lokahtavat helpommin yhteen, ja samalla voi oivaltaa uuttakin. Jotain lumoavaa on siinä, että näkee hänen kuljeskelleen juuri tämän puutarhan polkuja, asuneen tässä linnassa tai istuneen tuossa tuolissa. Alkuperäinen suunnitelmani kirjasta alkoikin muuttua matkakertomuksen muotoon osallistuttuani kirjaraakileeni kanssa tietokirjoittajakurssille.

Toscanan jälkeen hurautin Tukholmaan, missä Munck loi uransa, sitten hänen syntysijoilleen Savoona, ja jälleen Italiaan: Roomaan, Napoliin, Massaan ja Fosdinovoon kokonaiseksi kuukaudeksi. Koronasulku pisti kirjankin teossa kapuloita rat-taisiin pariaksi vuodeksi. Vasta sen jälkeen lennähdin uudelleen maailmalle. Ensin Ruotsiin, ja siellä Karlskronaan. Varasin matkan Pietariinkin, mutta se jäi toteutumatta, ensin pandemian, ja sitten Ukrainan sodan takia. Kun kirjan teko oli kiihkeim-mässä vaiheessaan, kävin peräti kolme kertaa Italiassa. Ekolsundin linnassakin aloin jo kuulua kalustoon. Voisin jopa Irwin

Goodmanin Kalteritangon sanoin sanoa, että tätä kirjaa tehdessä ”mua vietiin linnasta linnaan”.

Lumoavaa on myös ollut lukea Munckin vahvalla käsialallaan kirjoittamia kirjeitä. Niistä saa parhaimman kuvan hänen luonteestaan ja ajatuksenjuoksustaan, joka on välillä hieman tajunnanvirtaa. Koska olen tässä kirjassa pitänyt tärkeänä saada hänen oma äänensä ja tyykinsä kuuluviin, kirjaan on käännetty paljon alkuperäislähteitä noudatellen aikakauden henkeä. Ymmärrettävyyden vuoksi on käännöksiin jouduttu lisäämään jonkin verran apusanoja hakasulkeissa ja ilman, koska varsinkin Munckin kirjoittamat tekstit eivät ole kieliopillisesti oikein kirjoitettuja. Mutta ne ovatkin pääasiassa yksityiskirjeitä.

Tätä yltäkylläisesti kuvitettua kirjaa voi toki selailla ja lueskella sieltä täältä. Parhaiten kuitenkin saa – ja toivottavasti helposti sulavan – annoksen hovitallimestari Munckin värikkäitä elämänvaiheita lukemalla kaiken järjestyksessä kirjan ensimmäisestä sivusta viimeiseen. Tämä ohje varsinkin siksi, että piirroksiset ja tekstit linkittyvät toisiinsa muodostaen jatkokertomuksen.

Elämäkertaa olisi loogisinta aloittaa järjestyksessä eli poikavauvan parkaisusta Savon Mikkelissä, mutta se parkaisu kuuluu vasta aivan kirjan lopussa. Koska mieltäni kutkutti älyttömästi se tapahtuma ja paikka, josta mies parhaiten muistetaan ja joka leimasi hänen koko elämänkulkuaan, päätin aloittaa tämän kirjan juustosta ja leivästä.

Ekolsundin puku Johan Abraham Alean-
derin akvarellissa noin vuonna 1790.

Kustaa III:n hovitallimestari Munckin uskomaton elämä.

Savossa syntynyt upseerin poika Adolf Fredrik Munck (1749–1831) pääsi 16-vuotiaana Ruotsin hovin paašikouluun ja kohosi nopeasti Kustaa III:n suosikiksi. Munck oli Kustaa III:n luottomies, kuninkaan leijona, joka toimi muun muassa kuninkaallisten linnojen käskynhaltijana. Parhaiten hänet tunnetaan legendaksi muodostuneesta avusta, jota hän antoi seksuaalisesti kokemattomalle kuningasparille.

Sekaantuminen hämääjän seteliväärennösjupakkaan ajoi Munckin maanpakoon Italiaan heti Kustaa III:n kuoleman jälkeen.

Kuninkaan leijona on paitsi elämäkerta myös matkakertomus. Se vie Munckin värikkäiden vaiheiden tapahtumapaikoille Ruotsiin, Italiaan ja Suomeen. Teos on helmi kaikille historiasta kiinnostuneille. Se on myös ensimmäinen suomenkielinen kirja Munckista.

Munckista kerrotaan nyt myös runsaan ja upean kuvituksen avulla. Kuvien kanssa vuorottelevat kevennyksenä piirroksot, joissa tekijä pohdiskelee ja kommentoi kaukaisen sukulaisensa tekemisiä, tapahtumia ja naissuhteita.

DOCENDO
www.docendo.fi

K1 99.1
Kansi: Tilla Larkiala/
Taittopalvelu Yliveto Oy

